

Цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право

УДК 341.1/8+341.8:348

Наргіс Мохд

*аспірантка кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Наргіс Мохд

*аспірантка кафедри міжнародного і європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Nargis Mohd

*Graduate Student at the Department of International and European Law
National University «Odessa Law Academy» (Odessa, Ukraine)*

ORCID: 0000-0002-9561-3074

**МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО: ФРАГМЕНТАЦІЯ ТА
РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО: ФРАГМЕНТАЦИИ И
РЕГИОНАЛИЗАЦИЯ
INTERNATIONAL PUBLIC LAW: FRAGMENTATION AND
REGIONALIZATION**

***Анотація.** У статті набули подальшого розвитку теоретико-методологічні підходи щодо розвитку сучасного міжнародного публічного права у напрямку його фрагментації та регіоналізації. Міжнародне публічне право може бути як універсальним, загальним для усіх суб'єктів, так і регіональним, за допомогою якого група держав, пов'язаних географічно або ідеологічно, може встановлювати особливі правила, які застосовуються тільки них. Міжнародне регіональне право є складовою*

більш широкої теми – фрагментації міжнародного права, що відображає конкуренцією між глобальними, загальними для усіх його суб'єктів нормами, і регіональною інтеграцією, яка обумовлює розробку міжнародно-регіональних норм. Розкрито проблеми інституційного характеру, які ускладнюють становлення регіонального міжнародного права та його подальшу фрагментацію на відповідні регіони. Одна з них пов'язана із різноманітністю підходів до виокремлення регіонів в залежності від географічних, політичних, ідеологічних культурних особливостей певних територій.

Встановлено, що міжнародна регіоналізація у контексті фрагментації міжнародного права розвивається на основі активізації зв'язків між суб'єктами міжнародних відносин та передбачає конструювання правової реальності з урахуванням регіональних політичних, економічних особливостей, а також спільності цивілізаційних, культурологічних, ціннісних факторів їх формування та розвитку. Ці дві тенденції розвитку міжнародного права свідчить про його ускладнення, наслідком чого є поширення єдиних, загальних правових приписів у різних нормативних просторах та їх специфікація з урахуванням особливостей відповідної певним чином локалізованої правової реальності.

Наведено аргументи щодо розгляду фрагментації міжнародного права як зміни парадигми, в основі якої була теорія нормативізму та притаманна їй ієрархічна побудова світопорядку. Поява нових галузей, інститутів у міжнародному праві, міжнародних організацій, судових трибуналів, диверсифікація джерел міжнародного права, можливість колізії норм та існування автономних регіональних режимів є свідченням виходу за рамки цієї теоретичної моделі.

Ключові слова: *фрагментація міжнародного права, глобалізація, регіоналізація, інтеграція, міжнародне регіональне право.*

Аннотация. В статье получили дальнейшее развитие теоретико-методологические подходы к развитию современного международного публичного права в направлении его фрагментации и регионализации. Международное публичное право может быть как универсальным, общим для всех субъектов, так и региональным, с помощью которого группа государств, связанных географически или идеологически, может устанавливать особые правила, которые применяются только них. Международное региональное право является составляющей более широкой темы - фрагментации международного права, что отображает конкуренцию между глобальными, общими для всех его субъектов нормами и региональной интеграцией, которая обуславливает разработку международно-региональных норм. Раскрыты проблемы институционального характера, которые затрудняют становление регионального международного права и его дальнейшую фрагментацию на соответствующие регионы. Одна из них связана с разнообразием подходов к выделению регионов в зависимости от географических, политических, идеологических культурных особенностей определенных территорий.

Установлено, что международная регионализация в контексте фрагментации международного права развивается на основе активизации связей между субъектами международных отношений и предусматривает конструирование правовой реальности с учетом региональных политических, экономических особенностей, а также общности цивилизационных, культурологических, ценностных факторов их формирования и развития. Эти две тенденции развития международного права свидетельствует о его осложнении, следствием чего является распространение единых, общих правовых предписаний в различных нормативных пространствах, их спецификация с учетом

особенностей соответствующей определенным образом локализованной правовой реальности.

Приведены аргументы относительно рассмотрения фрагментации международного права как изменения парадигмы, в основе которой была теория нормативизма и присущее ей иерархическое построение миропорядка. Появление новых отраслей, институтов в международном праве, международных организаций, судебных трибуналов, диверсификация источников международного права, возможность коллизии норм и существование автономных региональных режимов является свидетельством выхода за рамки этой теоретической модели.

Ключевые слова: *фрагментация международного права, глобализация, регионализация, интеграция, международное региональное право.*

Summary. *The article continues the development of theoretical and methodological approaches to the development of modern international public law in the direction of its fragmentation and regionalization. Public international law can be either universal, common to all subjects, or regional, with the help of which geographically or ideologically bound states can establish special rules applicable only to themselves. International regional law is a component of a broader topic - the fragmentation of international law, which reflects the competition between global norms common to all of its subjects and regional integration, which contributes to the development of international and regional norms. The problems of an institutional nature that impede the development of regional international law and its further fragmentation into the respective regions are considered. One of them is associated with a variety of approaches to the allocation of regions depending on the geographical, political, ideological cultural characteristics of definite territories.*

Il est établi que la régionalisation internationale dans le contexte de la fragmentation du droit international se développe sur la base de l'intensification des liens entre les sujets des relations internationales et prévoit la construction de la réalité juridique, en tenant compte des caractéristiques politiques, économiques régionales, ainsi que des communautés des facteurs civilisationnels, culturels, de valeur de leur formation et de leur développement. Ces deux tendances dans le développement du droit international indiquent sa complication, dont la conséquence est la diffusion de réglementations juridiques uniformes et générales dans divers espaces réglementaires, leur spécification, prenant en compte les particularités de la réalité juridique correspondante d'une certaine manière localisée.

Des arguments sont donnés concernant la considération de la fragmentation du droit international comme un changement de paradigme, qui était basé sur la théorie de la normativité et sa structure hiérarchique inhérente à l'ordre mondial. L'émergence de nouvelles industries, institutions de droit international, organisations internationales, tribunaux judiciaires, la diversification des sources du droit international, la possibilité d'un conflit de normes et l'existence de régimes régionaux autonomes témoignent du dépassement de ce modèle théorique.

Key words: *fragmentation of International Law, globalization, regionalization, integration, International Regional Law.*

Постановка проблеми. Міжнародне публічне право охоплює відносини між державами в усьому світі, регулює діяльність багатьох міжнародних інститутів, воно може бути як універсальним, загальним для усіх суб'єктів, так і регіональним, за допомогою якого група держав, пов'язаних географічно або ідеологічно, може встановлювати особливі правила, які застосовуються тільки до них. Міжнародне регіональне право є складовою більш широкої теми – фрагментації міжнародного права, що

відображає конкуренцією між глобальними, загальними для усіх його суб'єктів нормами, і регіональною інтеграцією, яка обумовлює розробку міжнародно-регіональних норм. Найбільш поширеним є погляд на фрагментацію міжнародного права як доктринальні суперечки, в яких автори ставлять під сумнів підтримку універсальності, єдності та узгодженості міжнародного публічного права.

У 2002 році в Комісіїю міжнародного права ООН бала створена спеціальна дослідницька група з метою аналізу процесів фрагментації міжнародного права, яка у 2006 році опублікувала звіт. Зокрема, у ньому зазначається, що фрагментація загального міжнародного права набуває юридичного значення тоді, коли вона супроводжується появою спеціалізованих і відносно автономних норм або комплексів норм, правових інститутів і сфер юридичної практики [1, с. 214]. Це свідчить про значущість та актуальність подальших розробок проблем фрагментації та регіоналізації міжнародного права.

Стан дослідження проблеми. Питання фрагментації міжнародного права та появи міжнародного регіонального права тривалий час є предметом наукових розробок зарубіжних юристів-міжнародників, які розглядають фактори, що викликають та прискорюють це явище, ризики, пов'язані з цим, інституційний прояв фрагментації міжнародного права тощо, і серед сучасних авторів можна назвати Т. Ф. Граффа [2], Е.–Л. Комтуа-Дінеля [3], В. Канвара [4], Я. Клочка [5], С. Мундунга Нцигоу [6], Г. Тойбнера [7], Г. Хафнера [8] та ін. Вітчизняна міжнародно-правова доктрина щодо проблематики фрагментації міжнародного публічного права лише починає формуватися, серед науковців, що її розглядають, необхідно виділити М. Гнатовського та О. Поєдинка [9], О. Плотнікова [10], Ю. Цуркан-Сейфуніну [11], Ю. Чайковськог [12] та ін.

Мета та завдання дослідження полягають у розвитку вітчизняної міжнародно-правової доктрини у напрямку удосконалення

методологічних засад оцінки фрагментації та регіоналізації міжнародного публічного права.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Фрагментація міжнародного публічного права. Поняття фрагментації пов'язано, в основному, з розвитком та закріпленням окремих сфер міжнародного права як автономних режимів. Одночасно з диверсифікацією міжнародного права відбувається його фрагментація, яку розглядають як процес, за допомогою якого єдність міжнародного права розпадається або розділяється через виокремлення спеціальних режимів (автономних режимів) та поширення міжнародних юрисдикцій, покликаних інтерпретувати і застосовувати міжнародне право у відповідних сферах [6, 19]

Найбільш узагальненим баченням причин фрагментації міжнародного права є зв'язок цього явища із глобалізацією та утворенням нових міжнародних організацій, укладанням двосторонніх та багатосторонніх договорів, утворенням нових судових інституцій [13, с. 28]. У свою чергу, Г. Хафнер до головних чинників, що обумовлюють фрагментацію міжнародного права, відносить збільшення кількості міжнародних норм і посилення політичної фрагментації, що поєднується зі зростаючою регіональною та глобальною взаємозалежністю у таких сферах, як економіка, навколишнє середовище, енергетика, ресурси, охорона здоров'я, та поширенням зброї масового зниження [8]. Також фактори фрагментації поділяють на об'єктивні та суб'єктивні, зовнішні та внутрішні. О. Плотніков вважає, що це явище є «відповіддю учасників міжнародних відносин на «інтеграційний тиск, який змушує їх пристосовувати глобальну міжнародно-правову систему до власних потреб, створюючи в середині системи окремі «зручні» міжнародно-правові режими» [10, с. 4]. До важливих факторів відносять ідеологічні причини фрагментації права.

Фрагментацію міжнародного права розглядають як зміну парадигми, в основі якої була теорія нормативізму та притаманна їй ієрархічна побудова світопорядку. Поява нових галузей, інститутів у міжнародному праві, міжнародних організацій, судових трибуналів, диверсифікація джерел міжнародного права, можливість колізії норм та існування автономних регіональних режимів є свідченням виходу за рамки цієї теоретичної моделі. Пропонується в основу нової парадигми покласти теорію правового плюралізму та концепцію релятивізму. У нових реаліях концепція релятивізму та різноманітні форми нормативності, як зазначає Е.-Л. Комтуа-Дінель, виконують функцію інтеграції та зв'язування плюралістичного міжнародного порядку [3].

Для осягнення новітньої міжнародно-правової реальності залучаються неюридичні методи, зокрема, як зазначає Ю. Цуркан-Сайфуліна, методологія загальної соціології та поширюється соціологічне право розуміння [11, с. 223]. Так, Г. Тойбнер та А. Фішер-Лескано пропонують сучасне бачення світоустрою та правового плюралізму крізь призму мережевою теорії, яка більшою мірою обґрунтовує та компенсує відсутність ієрархії між правовими порядками на глобальному рівні. У децентралізованому та глобалізованому світі поліцентричність, на їх думку, краще відображає реальність. Кожен центр (автономне регіональне утворення) прагне до глобальної значущості завдяки своїй раціоналістичній місії, це є динамічні процеси, а не структури, які не можуть регулюватися лише позитивістською концепцією права [7].

2. Регіоналізація міжнародного публічного права є проявом його фрагментації. Сучасне міжнародне право є «творцем просторів» [2], його нинішній стан розглядають як стан «вибуху» [14] через збільшення кількості його спеціалізованих міжнародно-правових норм, виконання яких забезпечується конкретними інституційними механізмами. Новий світопорядок – це співтовариство не атомізованих розрізнених держав, а

співробітництво гетерархічних міжнародних та регіональних режимів [4, с. 44]. Як зазначає Ян Ключка, такі тенденції у міжнародному праві обумовлені появою регіональних організацій з інституційними рисами, які посилювалися після Другої світової війни. При цьому універсальне право, на думку Ю. Чайковського, «пов'язане з його здатністю забезпечити струнку систему взаємодії із регіональним міжнародним правом і нейтралізацією спрямованості регіональних систем до універсалізації своїх норм і правил» [12, с. 175]. Важлива сфера прояву регіоналізму у міжнародному праві стосується сфери міжнародного миру і безпеки, яка повинна була гарантуватися системою колективних санкцій Статуту ООН, що суттєво вплинуло на Вестфальський систему міжнародного правоустрою [5, с. 44].

Значення міжнародного регіонального права останнім часом зросло внаслідок появи регіональних утворень з чітко визначеним членством та відповідними інституційними установами. До проблем, що ускладнюють становлення регіонального міжнародного права та його подальшу фрагментацію на відповідні регіони, є різноманітність підходів до їх виокремлення в залежності від географічних, політичних, ідеологічних культурних особливостей певних територій. Використання різних критеріїв для розрізнення регіонів призводить до концептуальної неоднозначності. ООН, зокрема, для угруповання країн і територій для статистичних цілей, використовує чотири класифікації: 1) відповідно до першої класифікації країни об'єднані у регіони відповідно до Цілей сталого розвитку: Африка і Західна Азія; африканські країни на південь від Сахари; Північна Центральна та Південна Азія Східна; Південно-Східна Азія; Латинська Америка і Карибський басейн Океанія; Європа та Північна Америка; 2) відповідно до другої класифікації країни об'єднані за географічним критерієм на Африку, Азію, Європу, Латинську Америку та Карибський регіон; Північну Америку та Океанії; 3) третя класифікація об'єднує країни більш розвинуті та менш розвинуті за економічним

показником розвину тості національних економік; 4) в основу четвертої класифікації покладено дані Світового банку щодо доходів душу населення. Очевидним є те, що регіоналізація міжнародно-правового простору є складним процесом, який враховує набагато більше критеріїв для виокремлення певних груп країн у регіони.

Оксфордський словник міжнародного права пропонує розглядати феномен міжнародного регіонального права крізь призму його вузького та широкого розуміння. Так, вузький підхід заснований на наявності в регіоні відмінних цінностей, покладених в основу виділення того чи іншого регіону, широкий підхід передбачає в якості класифікуючого критерію будь-яке правило, що має регіональну сферу застосування. Історично регіональне міжнародне право вперше з'явилося в першому сенсі, але воно поступово розширювалося і стало розумілося в широкому сенсі [15]. Міжнародне регіональне право також розглядають як «галузь міжнародного права, що регулює комплекс суспільних відносин держав по створенню та ліквідації регіональних об'єднань, взаємодії регіональних об'єднань з їх членами, зі співробітництва держав між собою в рамках створених ними регіональних об'єднань в різних сферах відносин, обумовлених їх цілями, а також взаємодії регіональних інституційних структур у рамках конкретного об'єднання [16, с. 190].

Досліджуючи проблематику міжнародного регіонального права, слід мати на увазі дуже важливий концептуальний аспект розуміння взаємозв'язків цього феномену із іншими суб'єктами міжнародного права, зокрема, міжнародними організаціями. У структурі міжнародного права виокремлюють право міжнародних організацій, яке не є тотожним міжнародному регіональному праву, вони утворюють у системі міжнародного права окремі самостійні підрозділи. Регіони представляють лише один вимір партикуляризму, що мають місце у міжнародному співтоваристві. Однак у контексті порівняння регіональних організацій

доктрина вказує, що регіони не слід прирівнювати до транснаціональних регіональних міжурядових організацій, і що не всі регіональні організації повинні бути однаково порівнянними. Виділяють типи регіонів: наднаціональні регіони (включаючи групи сусідніх держав), субнаціональні регіони (одиниці, що існують всередині країн) та транскордонні регіони (включаючи субнаціональні одиниці принаймні двох країн).

Держави є суб'єктами, які створюють регіони, але міжнародні організації також можуть відігравати роль у цьому процесі. Регіони формуються, за різними ознаками, при цьому для формування міжнародного регіонального права важливими є, перш за все ті, що утворені з урахуванням соціально-культурологічного чинника.

Висновки. Сучасне міжнародне право складається із загальнообов'язкового та регіонального права. Історично склалося так, що норми регіонального права є більш ранніми і часто були основою загальнолюдських норм. Статут ООН визнає роль і значення регіональних норм з одночасними акцентом на їх несуперечності положенням цього основоположного універсального міжнародно-правового акту. Міжнародна регіоналізація у контексті фрагментації міжнародного права розвивається на основі активізації зв'язків між суб'єктами міжнародних відносин та передбачає конструювання правової реальності з урахуванням регіональних політичних, економічних особливостей, а також спільності цивілізаційних, культурологічних, ціннісних факторів їх формування та розвитку. Ці дві тенденції розвитку міжнародного права свідчить про його ускладнення, наслідком чого є поширення єдиних, загальних правових приписів у різних нормативних просторах та їх специфікація з урахуванням особливостей відповідної певним чином локалізованої правової реальності.

Література

1. Фрагментация международного права: трудности, обусловленные диверсификацией и расширением сферы охвата международного права / Доклад Комиссии международного права ООН Генеральной Ассамблее ООН (глава XII). URL: <http://legal.un.org/ilc/reports/2006/russian/chp12.pdf>
2. Fleury Graff Thibaut. Territoire et droit international. *Civitas Europa*. 2015/2. № 35. P. 41–53. URL: <https://www.cairn.info/revue-civitas-europa-2015-2-page-41.htm>
3. Comtois-Dinel Eve-Lyne. La fragmentation du droit international: vers un changement de paradigme? *Lex Electronica*. 2006. Vol. 11. № 2. URL: https://www.researchgate.net/publication/27556153_La_fragmentation_du_droit_international_vers_un_changement_de_paradigme
4. Kanwar V. International Emergency Governance: Fragments of a Driverless System. *Critical Sense. Special Issue on States of Emergency*. 2004. P. 40–48.
5. Klučka Ján. Regionalism in International Law. 1st Edition. New York : Routledge, 2017. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315160108/regionalism-international-law-j%C3%A1n-klu%C4%8Dka>
6. Moundounga Ntsigou S. La fragmentation du droit international public: l'oeuvre de codification à la lumière de la fragmentation du droit international. *Droit / Université de Strasbourg*, 2013. 703 p.
7. Teubner G., Fischer-Lescano A. Regime-Collisions: The Vain Search for Legal Unity in the Fragmentation of Global Law (2003–2004). *Mich. J.Int'l L.*, 2006. P. 999–1046.
8. Хафнер Г. Фрагментация международного права: трудности, обусловленные диверсификацией и расширением сферы охвата

- міжнародного права. URL:
<https://legal.un.org/ilc/reports/2005/russian/chp11.pdf>
9. Гнатовський М. М. Поєдинок О. Р. Фрагментація міжнародного права: проблема та можливості її вирішення. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. Одеса, 2008. № 4. С. 314–323.
10. Плотніков О. В. Вплив міжнародних судових органів на фрагментацію міжнародного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2013. 16 с.
11. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Владні засади права: філософсько-праове дослідження : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.12. Одеса, 2017. 381 с.
12. Чайковський Ю. На захист цілісності сучасного міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С. 172–177.
13. Залоило М. В. Фрагментация как современная тенденция развития правового пространства. *Право. Журнал Высшей школы экономики*. 2020. № 1. С. 25–47. URL:
<https://cyberleninka.ru/article/n/fragmentatsiya-kak-sovremennaya-tendentsiya-razvitiya-pravovogo-prostranstva>
14. Martineau Anne-Charlotte. La fragmentation du droit international : un renouvellement répété de la pensée? URL: <https://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/Martineau.pdf>
15. Forteau M. Regional International Law. *Max Planck Encyclopedias of International Law*. 2006. URL:
<https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1463>
16. Курбанов А. Ф. Международное региональное право: вопросы теории. Баку : Елм, 2016. 280 с.

References

1. Fragmentacziya mezhdunarodnogo prava: trudnosti, obuslovlenny`e diversifikacziej i rasshireniem sfery` okhvata mezhdunarodnogo prava / Doklad Komissii mezhdunarodnogo prava OON General`noj Assamblee OON (glava XII). URL: <http://legal.un.org/ilc/reports/2006/russian/chp12.pdf>
2. Fleury Graff Thibaut. Territoire et droit international. *Civitas Europa*. 2015/2. № 35. P. 41–53. URL: <https://www.cairn.info/revue-civitas-europa-2015-2-page-41.htm>
3. Comtois-Dinel Eve-Lyne. La fragmentation du droit international: vers un changement de paradigme? *Lex Electronica*. 2006. Vol. 11. №°2. URL: https://www.researchgate.net/publication/27556153_La_fragmentation_du_droit_international_vers_un_changement_de_paradigme
4. Kanwar V. International Emergency Governance: Fragments of a Driverless System. *Critical Sense. Special Issue on States of Emergency*. 2004. P. 40–48.
5. Klučka Ján. Regionalism in International Law. 1st Edition. New York : Routledge, 2017. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315160108/regionalism-international-law-j%C3%A1n-klu%C4%8Dka>
6. Moundounga Ntsigou S. La fragmentation du droit international public: l'oeuvre de codification à la lumière de la fragmentation du droit international. *Droit / Université de Strasbourg*, 2013. 703 p.
7. Teubner G., Fischer-Lescano A. Regime-Collisions: The Vain Search for Legal Unity in the Fragmentation of Global Law (2003–2004). *Mich. J.Int'l L.*, 2006. P. 999–1046.
8. Khafner G. Fragmentacziya mezhdunarodnogo prava: trudnosti, obuslovlenny`e diversifikacziej i rasshireniem sfery` okhvata

- mezhdunarodnogo prava. URL:
<https://legal.un.org/ilc/reports/2005/russian/chp11.pdf>
9. Hnatovskyi M. M. Poiedynok O. R. Frahmentatsiia mizhnarodnoho prava: problema ta mozhlyvosti yii vyrishennia. *Aktualni problemy polityky* : zb. nauk. pr. Odesa, 2008. № 4. P. 314–323.
10. Plotnikov O. V. Vplyv mizhnarodnykh sudovykh orhaniv na frahmentatsiiu mizhnarodnoho prava : avtoref. dys. ... kand. yuryd. Nauk : 12.00.11. Odes, 2013. 16 p.
11. Plotnikov O. V. Vplyv mizhnarodnykh sudovykh orhaniv na frahmentatsiiu mizhnarodnoho prava : avtoref. dys. ... kand. yuryd. Nauk : 12.00.11. Odesa, 2017. 381 p.
12. Plotnikov O. V. Vplyv mizhnarodnykh sudovykh orhaniv na frahmentatsiiu mizhnarodnoho prava : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.11. Odesa. 2013. № 2. P. 172–177.
13. Zaloilo M. V. Fragmentacziya kak sovremennaya tendencziya razvitiya pravovogo prostranstva. *Pravo. Zhurnal Vy`sshej shkoly` e`konomiki*. 2020. № 1. P. 25–47. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fragmentatsiya-kak-sovremennaya-tendentsiya-razvitiya-pravovogo-prostranstva>
14. Martineau Anne-Charlotte. La fragmentation du droit international : un renouvellement répété de la pensée? URL: <https://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/Martineau.pdf>
15. Forteau M. Regional International Law. *Max Planck Encyclopedias of International Law*. 2006. URL:
<https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1463>
16. Kurbanov A. F. Mezhdunarodnoe regional`noe pravo: voprosy` teorii. Baku : Elm, 2016. 280 p.